

A rondell tőrök kialakulása és használata

Onozó Ervin

Tartalom

Tartalom.....	2
Bevezető.....	1
A fegyver	2
Kialakulása, változatai, megnevezésük.....	3
Használata.....	5
Összefoglalás.....	8
Felhasznált irodalom.....	9

Bevezető

A kardoknál rövidebb kézi szúrófegyverek már a kőkorban, jóval a kardok előtt megjelentek. A kis méretük miatt igen praktikus, élük és hegyük révén sok célra használható eszközök, amelyek ugyanakkor nagymértékben megkönnyítették a gyilkolást egy egyébként fegyvertelen ember számára, végigkísérték az emberiséget a történelem során. A bronzkortól kezdve a fémmegmunkálás lehetővé tette nagyobb török készítését, kialakultak a kardok. Idővel egyre fejlődtek a fegyverek, ahogy a harcosok testi épségét védelmező alkalmatosságok, a páncélok is. A középkor végére a páncélok fejlettsége elért egy olyan szintet, ami szükségessé tette érdekes, kreatív megoldások és/vagy fegyverek alkalmazását a támadó részéről. Csatában könnyedén előfordulhat olyan szituáció, amelyben a harcos elveszíti fegyverét, ezért célszerű magánál hordania egy olyan fegyvert, amely a fő fegyverével folytatott harc során nem akadályozza, tehát viszonylag kicsi, ugyanakkor lehetővé teszi egy nehéz páncélzatú ellenfél legyőzését, megölését. Ekkor jutnak szerephez azok a speciális török, amelyek tulajdonságait tervezőik úgy alakították, hogy alkalmasak legyenek nehéz páncélzatot viselő ellenfelek megsebesítésére, megölésére. A jelen szakdolgozatban a céloom rövid áttekintést adni ezen különleges eszközök felépítéséről, kialakulásáról, használatáról.

A fegyver

Ahhoz, hogy megtudjuk, milyen feltételeknek kell eleget tennie a nehéz páncélzatok ellen alkalmazható fegyvereknek, először magát a páncélzatot kell megvizsgálunk. Az egyszerűség kedvéért tekintsük például a német gótikus páncélt. A hosszú csontok mentén (comb, lábszár, felkar, alkar), továbbá a törzsön és a fejen nagyméretű merev fémlemez borították a testrészeket, az ízületeknél több lemezből többféle megoldással készítettek olyan részeket, amik elfogadhatóan védelmezték viselőjüket nagyobb fegyverektől származó támadásokkal szemben, miközben megfelelő mozgékonyt biztosítottak. A páncéllemezek alatt mindenféleképpen viseltek bélelt kabátot, ahol az ízületeket nem védte, nem védhette páncéllemez (pl. hónalj), ott a páncél gyakran láncvarrattal volt kiegészítve.

A páncélzatnak tehát egyértelműen voltak erősebb részei, amelyeken csak igazán nagyerejű találatokkal volt lehetséges áthatolni, valamint gyengébb pontjai, amelyek viszont sokkal kisebb célpontot jelentettek és a nagy fegyverek számára sokkal nehezebben voltak elérhetőek. Az általunk vizsgált másodlagos fegyver kicsi, ezért könnyebben támadhatók vele a gyenge pontok, érdemes hát úgy kialakítani, hogy erre minél alkalmasabb legyen – ne legyen keresztvasa, vagy más olyan része, ami fölöslegesen növeli a méretét és ezáltal csökkenti a hatékonyságát, valamint elegendően merev legyen ahhoz, hogy egy páncélzat gyengébb részét – egy bélelt kabátot és/vagy láncszövetet – át tudjon ütni.

Kialakulása, változatai, megnevezésük

A 12. század környékén a tőr a kardok mellett ismét szerepet kapott csatateri fegyverként. Ekkor jellemzően még keresztvassal, esetleg a kezét védő más markolatokkal készítették, ugyanis az akkori páncélzatok esetében nem volt olyan lényeges a méret csökkentése, a páncélzat tőr által is átüthető része sokkal kiterjedtebbek voltak, így a kézvédlem jelentősége volt nagyobb. Ezeket a töröket gyakran használták hétköznapi feladatok ellátására, például evéshez, ugyanis rendelkezett vágó éllel és mérete is megfelelő volt. Ezeket a töröket lovagi töröknek is nevezték.

Ahogy a páncélzatok fejlődtek, és a tőrrel átüthető részeik egyre kisebbek lettek, egyre nehezebben elérhetővé váltak, fontos lett a fegyver méretének csökkentése, agilitásának növelése. Ennek érdekében a markolaton és a pengén túl csak egy tárcsát helyeztek el a kettő között, ami meggátolja a fegyvert tartó kéznek a pengére csúszását egy erős szúrásnál, valamint egy tárcsát a markolat végén, ami szintén csak a biztos fogást segítette. Ezt a tárcsával rendelkező szúrófegyvert nevezték el a tárcsáról rondellnek. A penge keresztmetszete a megfelelő merevség biztosítása érdekében általában rombusz, háromszög, vagy lencse alakú volt. A tárcsa alakja alapvetően irreleváns: az egyszerű korongtól a nyolcszögön keresztül a legkülönbözőbb díszítésekig bármi megfelel, amíg a mérete megfelelően nagy, de nem túlságosan nagy. A rondelleket általában nem élezték ki, ugyanis egy velük végrehajtott vágás páncélozott ellenfelek ellen teljesen hatástalan, így fölösleges volt, továbbá a pengék lakja miatt hétköznapi használatra se voltak igazán praktikusak.

A dolgozatomban törnek nevezett fegyverek, igen sokféle hasonló fegyvert jelentenek, amelyeknek különböző nyelvű területeken sokféle megnevezése volt. A rondell törökhöz hasonló, azok továbbfejlesztésének tartott stilletto, vagyis gyilok, tárcsa helyett egy rövid keresztvassal rendelkezett, vágó éle a rondellhez hasonlóan nem igazán volt, elsősorban szúrásra használták. Könnyű elrejthetősége és halálossága miatt orvgyilkosságok kedvelt eszköze volt, amiért be is tiltották a történelem során több helyen különböző időpontokban.

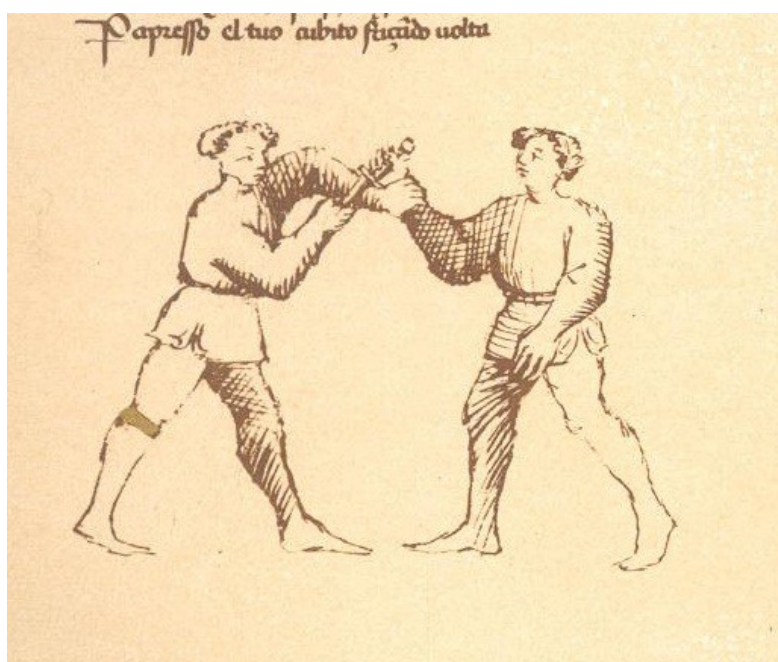
A 14-15. században használt baselard és az abból kialakult 16. században elterjedt svájci tör a rondell törökhöz hasonlóan a 13. századi lovagi törből fejlődött ki. Markolatának alakja I betűre emlékeztet, ahogy a markolat mindkét végén kiszélesedik a biztos fogást segítve.

A rondell törökhöz szorosan kapcsolódik a misericorde elnevezésű fegyver, amelyet a 12. századtól korabeli források szerint arra használtak, hogy megadják a kegyelemdőfést a csatában szerzett halálos sérüléseiktől szenvedő lovagoknak. A hosszú vékony pengéjű tört könnyen át lehetett csúsztatni a páncélzat résein a hónalj vagy a nyak felől szíven szúrni vele a szenvedőt. Az ábrázolások nem teszik egyértelművé, hogy kifejezetten a rondell törhöz hasonló fegyverről van-e szó, vagy egyszerűen misericorde-nak hívtak minden olyan tört, amit erre használnak.

Használata

Számos olyan forrás áll rendelkezésünkre, amelyekben ismertetik a különféle tőrök használatát különböző szituációkban különböző ellenfelek ellen. Ezekben a kódexekben, vívókönyvekben adott szituációk megoldására alkalmas technikák pusztán szöveges leírása is megtalálható csakúgy, mint a megértést ábrákkal is segítő leírások. Az ábrázolások részletessége forrásonként erősen különbözik.

1. ábra: a Pisani Dossi MS 6v-e oldala, amely Fiore dei Liberi egyik tőrtechnikáját ábrázolja ¹

¹ http://wiktenauer.com/wiki/File:Pisani-Dossi_MS_6v-e.jpg

2. ábra: a KK 5012 jelű kódex 54v oldala²

3. ábra: a Gladiatoria csoporthoz tartozó MS German Quarto 16 42r oldala³

² http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ms._KK5012_54v.jpg

³ http://wiktenauer.com/wiki/File:MS_Germ.Quart.16_42r.jpg

Fiore 1400-as évek elején írt vívókönyve tartalmaz ábrákat a szöveg könnyebb megérthetősége érdekében. Fiore leírja, hogy az ismertetett alapállások és technikák egy része páncélban, egy része pedig páncél nélkül alkalmazható jól. Egyaránt ismertet technikákat párbaj, valamint önvédelmi szituációkra – például egyetlen törrel több, hosszúkarddal felszerelt ellenség elleni technikát is.

Az 1452-re datált Danzig kódex (Cod. 44 A 8) Andre Liegniczertől és Martin Hundsfeldtől tartalmaz törtechnikákat, amelyekhez sajnos ábra nem tartozik.

A KK 5012 jelű kódex 1495-ből maradt ránk, és többek között Peter Falkner törtechnikáit tartalmazza.

A Gladiatoria csoport több, jórészt azonos tartalmú kódexből áll, amelyek közül csak egynek maradt fenn a borítója is. A kódexek az 1430-as évekből származnak, vagyis a lichtenaueri tradícióval hozzávetőlegesen megegyező időből. A Gladiatoria páncélos technikáktól ismertet különböző fegyvernemekkel, gyönyörűen megrajzolt, jól kidolgozott ábrái nagy mértékben segítik a szöveg megértését és a technikák reprodukálását, ezért igen népszerű forrás a középkori európai harcművészetek művelői mai között.

A Glasgow-ban talált kódex, amely 1508-ból származik (MS E.1939.65.341), szintén tartalmaz törtechnikákat Martin Huntfeltztől és egy ismeretlen mestertől. A kódex tartalmaz ugyan képeket, de a törtechnikákat ábrázoló képek a kódex üresen hagyott oldalaira esnek. Az ábrák hiánya különösen nagy mértékben gátolja egyes technikák megfelelő megértését amiatt, hogy a technikák leírása során gyakran hivatkozik az ábrákra.

Összefoglalás

A kedves olvasó szakdolgozatom révén egy kis ízelítőt kaphatott a középkori fegyvertörténelem egy kicsiny szeletéből. A téma igen szerteágazó és mélységében való bemutatása messze túlmutat a jelen szakdolgozat terjedelmi korlátain, azonban célom a jövőben egy *free scholler* szakdolgozat keretében a téma még alaposabb megismerése, ismertetése.

Felhasznált irodalom

http://en.wikipedia.org/wiki/Rondel_dagger

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_daggers

http://en.wikipedia.org/wiki/Knightly_dagger#Middle_Ages

[http://en.wikipedia.org/wiki/Misericorde_\(weapon\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Misericorde_(weapon))

<http://en.wikipedia.org/wiki/Stiletto>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Baselard>

http://en.wikipedia.org/wiki/Swiss_dagger

<http://en.wikipedia.org/wiki/Gladiatoria>

http://wiktenauer.com/wiki/Gladiatoria_Group

[http://wiktenauer.com/wiki/Kunste_Zu_Ritterlicher_Were_\(MS_KK5012\)](http://wiktenauer.com/wiki/Kunste_Zu_Ritterlicher_Were_(MS_KK5012))

[http://wiktenauer.com/wiki/Codex_Danzig_\(Cod.44.A.8\)](http://wiktenauer.com/wiki/Codex_Danzig_(Cod.44.A.8))

[http://wiktenauer.com/wiki/Glasgow_Fechtbuch_\(MS_E.1939.65.341\)](http://wiktenauer.com/wiki/Glasgow_Fechtbuch_(MS_E.1939.65.341))

http://wiktenauer.com/wiki/Fiore_de'i_Liberi

Waldmann Szabolcs, Free Scholler Szakdolgozat, A német érett gótikus páncél

<http://www.library.sg18.net/Files/Szakdolgozatok/Waldmann%20Szabolcs%20A%20Gotikus%20Vert.pdf>